

Desatero pro novináře a novinářky

NA SLOVECH ZÁLEŽÍ: JAK INFORMOVAT O SEXUÁLNÍM NÁSILÍ

V rukou držíte materiál, který vám pomůže citlivě a zodpovědně informovat o sexuálním násilí. Na přípravě se kromě odborníků a odbornic na téma sexuálního násilí a jeho dopadů na oběti z organizace proFem podíleli také novináři z praxe. Pro podrobnější informace se můžete podívat do manuálu na webových stránkách www.profem.cz, který nabízí širší kontext.

1. Vhodný jazyk

Používejte adekvátní výrazy a jazyk. Když mluvíme o sexuálním násilí, je třeba zdůrazňovat, že se nejednalo o konsenzuální pohlavní styk. V momentě, kdy hovoříme o „sexu“, vytváří to představu takového styku, se kterým souhlasili všichni aktéři.

✗ **NE:** Měl s ní opakovaně sex, když spala.

✓ **ANO:** Opakovaně na ní bez jejího souhlasu vykonal soulož, když spala. / Opakovaně ji během spánku znásilnil.

V případě znásilnění není na místě mluvit o „nepodařeném sexu“ či „neshodě v posteli“. Tato slovní spojení implikují, že se nejednalo o nic závažného, ale že se jednalo o konsenzuální pohlavní styk, kdy se jeho aktéři „pouze“ neshodli na jeho podobě. Pokud styk probíhá jinak, než si někdo ze zúčastněných přeje a proti jeho vůli, jedná se o znásilnění. V případě, že orgány činné v trestním řízení ještě nerozhodly, však doporučujeme ke slovu „znásilnění“ přistupovat s obezřetností. Je třeba mít na paměti, že se rozhodnutí orgánů ohledně kvalifikace trestného činu může od našeho popisu situace lišit.

✗ **NE:** Neshodli se v posteli. Muž byl odsouzen na pět let.

✓ **ANO:** Muž pokračoval v pohlavním styku i přes nesouhlas své partnerky. Za znásilnění byl odsouzen na pět let.

Obzvláště důležitá je volba slov v případě sexuálního násilí vůči dětským obětem. Děti nejsou schopny adekvátně vyjádřit souhlas či nesouhlas s pohlavním stykem. Proto by se nemělo hovořit o „sexu s dítětem“. Vždy se jedná o znásilnění a mělo by se tak i nazývat.

ZÚČASTNĚNÉ OSOBY

Na správné pojmenování je třeba myslet i u pachatele. Vhodnými alternativami jsou označení „agresor“ či „násilník“. Naopak je na místě se vyvarovat slovům jako „sexuální partner“ (evokuje konsenzuální pohlavní styk) nebo „predátor“ (může evokovat jeho silné, dravé postavení). Slovo „pachatel“ doporučujeme používat například v případech, kdy jej tak označily i orgány činné v trestním řízení, nebo o dotyčném tak mluví sama oběť.

Právě pachatel je výhradně zodpovědný za sexuální násilí. Je proto vhodné používat činný rod, jelikož popisujeme jeho aktivní jednání. Naopak je lepší se v případě oběti vyhnout trpnému rodu, protože ten staví oběť do pasivní pozice.

✗ **NE:** Oběť byla znásilněna pachatelem.

✓ **ANO:** Pachatel znásilnil oběť.

V případě oběti je třeba myslet vždy na to, jakým způsobem o ní budeme hovořit a jak ji představíme. Vhodné je proto používat přímo termín „oběť“ nebo „přeživší“. Rovněž je možné pracovat s termínem „osoba zažívající násilí“. Pokud máte možnost s obětí hovořit, zeptejte se jí, jak chce být označena.

2. Bezpečnost na prvním místě

Pokud budete informovat o oběti, je třeba si promyslet, jak k tomu přistoupit tak, abyste oběť neuvedli v nebezpečí. Přichází zde v úvahu dvě roviny. První zahrnuje fyzické bezpečí osoby (aby ji nebylo možné identifikovat, potažmo dohledat), druhá pak její psychologický stav a vnímání situace (aby nedošlo k její retraumatizaci).

Oběti do ničeho netlačte, dejte jim prostor a buďte trpěliví. V případě nutnosti jim buďte oporou, ale pozor! Nesnažte se naplňovat roli terapeuta či specializované poradny, držte si jasné hranice své práce a role. Pokud by o to oběť měla zájem, můžete ji na takovou poradnu přímo odkázat. Upozorněte oběť, co všechno jí po zveřejnění jejího případu může čekat a pokuste se ji připravit na možnou reakci veřejnosti a na náročnost celého procesu.

3. Agresor v hledáčku

Významnou součástí práce s tématem sexuálního násilí je způsob, jakým jsou prezentovány zúčastněné osoby. Pokud hovoříme o agresorovi, je na místě se zamyslet, jak velký prostor mu chceme dávat a jaké informace k němu připojovat. Buďte opatrní, když hodnotíte charakter a vlastnosti agresora slovy jeho sousedů či kamarádů.

Druhou stranou téhož je pak situace, kdy hovoříme o oběti. Je důležité neposilovat myšlenku, že oběť si za násilí mohla sama, že kdyby své chování upravila, k násilí by nedošlo. Odpovědnost za násilí má vždy osoba, která se ho dopustila. Žádné jednání oběti nedává pachateli právo k sexuálnímu násilí.

4. Respekt

Sexuální násilí je složitým tématem, především kvůli jeho citlivosti a možným dopadům na oběti. Je proto důležité zejména v titulcích, ale i v samotných textech, používat respektující jazyk, který poukazuje na závažnost této problematiky. S příběhem je třeba zacházet s respektem, i když běží v přímém přenosu – nedramatizovat ho a nebulvarizovat.

5. Fakta, statistiky a výzkumy

V rámci kontextualizace tématu vždy podpořte svá tvrzení fakty. Ta mohou vyplývat z věrohodných statistik a výzkumů.

Ve svých textech můžete snadno odkazovat na konkrétní data. Odvíjejí se však od toho, kolik činů je ohlášeno a jak jsou respondentům kladeny otázky – sexuální násilí přitom patří mezi činy s vysokou mírou latence.

6. Experti a expertky

S fakty a vysvětlováním kontextu souvisí také názory a vyjádření ze strany odbornic a odborníků, kteří se zabývají sexuální násilím. Pro vyjasnění souvislostí můžete používat přímo jejich slova a doptávat se na možné dopady na oběti.

7. Vhodný doprovodný materiál

Doprovodný materiál je nezbytnou součástí každého textu. Pokud budete oběť fotografovat, zkuste se vyhnout záběrům, které ji vykreslují jako bezmocnou. Záběry obětí z výšky je dělá menšími a můžou působit bezbranně. Zároveň se je nesnažte stylizovat do „smutné pozice“. Takové fotky totiž podporují škodlivý stereotyp o oběti, kdy je vykreslena jako bezbranná a slabá. Buďte opatrní při používání obrázků, které by mohly evokovat to, že oběť byla opilá, že je nezodpovědná či „promiskuitní“. Zkuste se naopak zaměřit na agresora.

8. Zákony a legislativa

Je důležité mít na paměti, že sexuální násilí má mnoho forem a ne všechny jsou trestné podle zákona. Jedná se nicméně o formy, které jsou závažné a mohou ovlivňovat oběti po zbytek života. V rámci právního rámce rovněž platí, že za každých okolností musíme ctít presumpci nevinny pachatele (tedy princip, že dokud není pravomocně odsouzený, je na něj třeba nahlížet jako na nevinného). Obrácený princip platí pro oběť – na každou osobu, která se jako oběť označí, je třeba tak pohlížet a chovat se k ní citlivě a ohleduplně. To vyplývá ze zákona o obětech trestných činů.¹

9. Informace, kde hledat pomoc

Je třeba pamatovat na to, že každý náš text může číst také oběť sexuálního násilí. V textu, který se právě sexuálního násilí týká, uveďte možnosti pomoci. Odkázat můžete na konkrétní specializované poradny. Závěr článku může znít třeba takto: „Pokud jste se Vy nebo někdo z Vašich blízkých

stal/a obětí sexuálního násilí, můžete se obrátit na poradnu proFem na telefonním čísle 608 22 22 77 nebo e-mailu poradna@profem.cz“

10. Vedení rozhovoru s obětí

Způsob, jakým je rozhovor veden, může mít zásadní dopad přímo na oběť, které se týká, stejně jako na oběti z řad publika. Zvláště rizikové může být hovořit s dětmi, které přežily násilí nebo byly jeho svědky, rozhovorům s nimi je třeba se důsledně vyhýbat.

Doporučujeme průběžně budovat vztahy a důvěru se specializovanými službami, abyste na ně mohli oběť v případě potřeby přímo odkazovat. Je důležité mít na paměti, že tyto služby zpravidla nesmějí médii poskytovat kontakty na oběti, se kterými pracovaly či stále pracují.

V momentě, kdy se již ke konkrétní oběti a jejímu příběhu dostanete, zkuste se vyhnout jejímu oslovování bezprostředně po incidentu. S obětí a jejím okolím jednejte upřímně a vždy plně respektujte její právo nevyjadřovat se. Jakmile jste již s obětí domluveni, je třeba ji srozumět se všemi potřebnými informacemi, které se s rozhovorem (a celkově s medializací) pojí. Měli byste vždy mít informovaný souhlas, který oběť může i odvolat.

Pomocť oběti můžete rovněž tím, že se spolu domluvíte na podmínkách, za kterých bude rozhovor veden. Mezi ně může patřit možnost rozhovor kdykoli přerušit či zcela zastavit. V průběhu samotného rozhovoru je důležité dát oběti co nejvíce času na vyprávění svého příběhu. Zkuste se vyvarovat hodnotícím frázím či zabarveným otázkám a nenaznačujte, co si o jejím příběhu myslíte. V tom vám můžou pomoci otevřené otázky, které oběti dávají více prostoru (např. „Co mi můžete říct o tom, co se stalo?“). Vyhněte se utěšování a chlácholení (tedy větám typu „to bude dobrý“).

Snažte se být v průběhu rozhovoru co nejvíce empatictí a vstřícní. Zkuste si představit, jak se oběť cítí, když vám svou zkušenost popisuje. Dejte jí dostatek prostoru a nabízejte přestávku. Zdůrazněte, že si vážíte toho, že vám svůj příběh vypráví. Výsledný text jí nabídněte k přečtení, aby měla kontrolu nad tím, jak je v něm vykreslena. Umožněte jí svou výpověď dodatečně změnit.

Tento materiál vznikl pro novinářský workshop, který realizujeme v rámci projektu Osvětou proti stereotypům a mýtům o sexuálním násilí podpořeného z fondů Norska 2014–2021 v rámci Programu Lidská práva. Inspirací nám byl australský manuál společnosti Our Watch z roku 2019.²

1 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>

2 Dostupné zde: <https://media.ourwatch.org.au/reporting-violence-against-women/guidelines-for-reporting-violence-against-women/>.

profem

Norway
grants

proFem, centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s.

V Luhu 715/6, 140 00 Praha 4 – Nusle

Tel.: 774 433 002

E-mail: info@profem.cz

www.profem.cz

[proFem.o.p.s.](https://www.facebook.com/proFem.o.p.s.)

[profem.cz](https://www.instagram.com/profem.cz)